

„...Гладан, го, бос, с пропалим прстима кроз ципеле, ходам ја по Бечу и сјећам се свог дјетињства, својих планина, својих драгих брђана, па ако гдје гођ сретнем ког доброг друга, заиштем од њег који крајцар, свратим се у какву кавану, гдје је јевтино, па пишем...”

Овако Кочић описује недаће студентског живота, али истовремено и наглашава своју стваралачку вољу – цитат који би могао потицати из пера многих младих људи који су вековима долазили у Беч. Овај град је као магнет привлачио и привлачи. Дугачак је списак српских књижевника, сликара, музичара, научника, али и трговаца и авантуриста који су уградили Беч у свој живот, а истовремено и Бечу дали део себе. Беч је привлачио како својим словенством тако и могућношћу повезивања са остатком Европе. Не би се могло рећи да су културне везе зачете само од стране појединаца и захваљујући њиховој жељи да повежу своја бивша и тренутна животна окружења, али су многи појединци били заслужни за настајање нових погледа једне културе на другу. Поменимо овде само неколицину оних који су се образовали и стварали у Бечу XIX и почетка XX века: наравно да почасно место припада Вуку Караџићу. Беч је уткан и у стваралаштво Бранка Радичевића, Лазе Костића, Јована Јовановића Змаја, Ђуре Јакшића, Анастаса Јовановића, Паје Јовановића, Уроша Предића, Јована Цвијића, Милутина Миланковића и многих других свима добро знаних, али и оних мање познатих Срба.

У овој години навршило се 130 година од рођења књижевника Петра Кочића. Тим поводом је 1. јуна у Институту за славистику Универзитета у Бечу у сарадњи са Задужбином Петар Кочић из Бања Луке, одржана Свечана академија посвећена стваралаштву овог писца под насловом „Књижевно стваралаштво Јужних Словена у Бечу и Аустрији: Петар Кочић и његово дело”.

У периоду од 1899. до 1904. године Кочић живи у Бечу, у којем се и формира као писац. Праћен сталним новчаним проблемима, писао је неуморно један текст за другим или како то Кочић сâм формулише: „...цепови пуни хартија, а трбух празан”.

Писањем поезије Кочић се почео бавити већ у школским данима у Сарајеву и у Београд долази већ са свеском пуном песама. У Београду му се указује прилика да своје литерарне првенце покаже Јанку Веселиновићу који је младом Кочићу скренуо пажњу на могућност да би оно што осећа, што га боли и што му лежи на срцу могао много боље да изрази у прози.

Године 1899, након положене матуре у Првој београдској гимназији, Кочић се уписује на Филозофски факултет у Бечу на којем слуша предавања познатих слависта – код Јагића старословенски језик, а код Решетара историју српскохрватске књижевности од XV до XVIII века.

Као уосталом и током целог свог живота, и у Бечу је Кочића пратила оскудица. Састављао је крај са крајем имајући на располагању често само оно што би му послао отац који као монах ни сам није могао много финансијски помоћи своме сину. Тако писма упућена оцу Кочић обично завршава речима: „Љубим Вашу дарезљиву десницу”. Не постоје поуздани докази о томе да је Кочић икад добио стипендију. У писму упућеном Јовану Скерлићу, Кочић наводи да стипендију од стране Босне и Херцеговине не може добити јер је матурирао у Србији, те се зато обраћа Министарству иностраних послова Србије. Али није само то био разлог.

Кочић долази на студије у Беч управо 1899. године, у којој Влада укида издавање стипендија за све студенте из Босне и Херцеговине. У замену за то отворен је конвикт у Бечу у којем су сви ови студенти имали бесплатан боравак и исхрану. Могуће је да је Кочић у први мах и прихватио ову могућност, али је по увек различитим адресама које је наводио у уписним листовима за семестре јасно да је веома кратко, ако је и уопште, боравио у овом конвикту. У писмима упућеним брату и оцу, Кочић често пише о томе да ли је већ платио или није платио свој подстанарски стан. Није могао да се нада ни стипендији српских културних удружења Босне и Херцеговине јер је у чланцима које је објављивао углавном у Босанској вили често најоштрије критиковао њихов начин рада. Уредник „Босанске виле”, Никола Кашиковић, заузео се да Кочић као један од најмлађих аутора овог часописа добије „стипендију” на одређено време. Године 1903. добија и „стипендију” од стране Србије. Ипак се ни у једном моменту не може рећи да је имао редовну стипендију од стране неке државе. Увек је то био више краткорочан вид финансијске помоћи коју је добијао више због свог књижевног рада.

Кочић се тек у Бечу озбиљније посвећује прозном стваралаштву. У овом петогодишњем периоду настају и бивају објављена његова прва прозна дела, а нека од њих припадају најзначајнијим делима Кочићеве прозе. У Бечу упознаје Земунца Павла Лагарића, студента технике и касније архитекту, који се бавио књижевном и уметничком критиком, а и сам се огледао у писању белетристике. Лагарић уочава Кочићев таленат те снагу и богатство тема које носи у себи. Он овог младог студента филозофије упућује у савремено књижевно стваралаштво, помаже му да савлада технику писања прозе – да приповедање приближи токовима модерне. Састајали су се редовно у кафани Лукш (Luksch) и радили на текстовима које би Кочић претходно, у свом стилу, написао углавном у једном даху. Кочић га је истицао као свог учитеља.

Већ годину дана по доласку у Беч Кочић јавља свом брату у Сарајево да је написао приповетку „Туба”: „Дакле, јављам ти да сам написао причу или цртицу из сеоског живота, која носи наслов Туба. Та ми је прича тако пошла за руком да ми се сви диве како сам је лијепо и

складно извео. Павле Лагарић, познати српски критичар који живи овде у Бечу, кад ју је прочитао, био је сасвим задовољан. Честитао ми је и рекао да је моја Туба нешто јединствено у нашој књижевности што се тиче саркастичности и оригиналности у изражајима”. Овај његов позни првенац штампан је у београдској Новој искри, III 1901, у три наставка.

Потом следи „Мргуда”, једно од најсавршенијих Кочићевих дела, снажно, ослобођено опширности. Мргуда је једино Кочићево дело сачувано у рукопису.

Колико је и сам био поносан на своје дело показује из писма упућеног Марку Цару у Задар у којем му се захваљује на управо изашлој рецензији његове збирке приповедака „С планине и испод планине” и осврће се на претходну критику Данила Живаљевића у „Колу”:

У „Колу” господина Живаљевића изашла је оцјена врло језуитски написана, са потписом Елие, а то је псеудоним господина Живаљевића. Нарочито се, као што ћете видјети, окомио на моју Мргуду. Потеже (у дискусију) и Лотија, кога ја, искрено да вам кажем нисам још читао. Као уваженом нашем критичару и естетичару, човјеку који познаје највеће стране књижевности, као њежној и племенитој српској души, ја вам се исповиједам да сам у Мргуди покушао оцртати праву сељачку љубав. По мом скромном схватању, сељачка љубав је у причама наших приповједача скроз и скроз фалш. Ја сам, дакле, покушао да тој љубави дам што је могуће непосреднији израз и што љепши, углађенији облик, иако је она, површно посматрана, одвратна, можда чак „бестијална”, као што г. Елие то каже. Не! у оној дивљачкој бестијалности има узвишености коју могу само здрави нерви осјетити, а изгледа ми да је г. Елие сушичав човјек. Да ли сам у својој замисли успио бар унеколико, на вама је, многопоштовани господине, да кажете, а не на којекаким”.

Године 1902. настаје „Јаблан”. Чим је написана, ова приповетка је одмах и објављена у сарајевском књижевном часопису „Босанска вила”, у то време најзначајнијем литерарном гласнику Босне и Херцеговине, а већ исте године улази и у Кочићеву прву књигу „С планине и испод планине” у издању Српског академског друштва „Зора” из Беча. Кочић се посебно радовао преводу свог дела на немачки већ наредне године. Рода Рода (Alexander Friedrich Rosenfeld), преводилац ове приповетке, био је и сам писац хумористичких прича, углавом из војничког живота, које је као кабаретист и изводио и због чега му је 1907. године одузет официрски чин. И сам критикујући у свом стваралаштву друштвене прилике у Монархији, Рода Рода је проникао у право значење борбе Јаблана и Рудоње, што га је сигурно и мотивисало да преведе приповетку „Јаблан”. Да ова приповетка у први мах у јавности ипак није била схваћена као сатира показује чињеница да је Родин превод објављен у Бечким земљорадничким новинама 1903. године у броју 101 који је био посвећен узгоју бикова! Овим је на интересантан начин само појачана сатира исказана у Јаблану.

По објављивању превода Кочић окупља своје бечко књижевно друштво у кафани „Корб” и одушевљено им чита Родин превод свог дела. Том приликом словеначки сликар Жабота, један од његових студентских пријатеља, црта Кочића у заносу читања и испод цртежа записује „Јаблан чита Наје Фраје Пресу”. Овај запис се може тумачити као жеља да и Кочић једном објави текст у новинама за које су писали најзначајнији писци у Монархији, али пре ће то ипак бити иронична опаска, указивање на два света која се никад неће спојити.

Беч, сто година касније – Кочић наново успева да пробуди интересовање за свога Јаблана и Лују. Студенткиње и студенти универзитета на којем је он својевремено слушао предавања познатих слависта, преводе његово дело на немачки. Превод се овај пут објављује у самосталној књизи.

На Универзитету у Бечу, 1. јуна 2007. године, чуле су се Кочићеве речи исписане пре више од сто година по изнајмљеним становима и бечким кафанама. Давид Штрбац, лик који се појављује већ у Кочићевој првој приповеци Туба, један од брђана којег је понео у својим мислима у Беч, оживљава пуном снагом. Прича је сазрела у Кочићу да би је 1903. у једној ноћи ставио на папир. „За ноћ сам написао, за једну ноћ! ... То је прича о Давиду Штрпцу што тужи проклетог Јазавца у оном нашем несретном крају”, казује Кочић у узбуђењу свом другу из студентских дана, Сими Ераковићу. „Јазавец пред судом”, у првој верзији настао као приповетка, срочен је у тој једној ноћи у Semperstraße 34 / 10 у 18. бечком округу, у једном од многобројних Кочићевих скромних подстанарских боравишта. Те 1903. године Јазавец је прочитан у српском академском друштву „Зора“ у Бечу. Године 2007, Кочићев Давид проговара први пут на немачком језику. Студенти славистике Бечког универзитета, исти они који су превели и приповетку „Јаблан” издату поводом 130-годишњице рођења Кочића, преводе и изводе на Свечаној академији делове из Јазавца пред судом. Слушаоницом одзвањају Давидове речи: Нијесам ја, господини моји, четрдесет гради будала, већ сам ја вама зато чудноват што у мени има милијун срца и милијун језика, јер сам данас пред овим судом плако испред милијуна душа које су се од силног добра и милине умртвиле па једва дишу!

Извор:
„Наставна теорија и пракса 2”, Зона Мркаљ
Издавачка кућа „Klett”, Београд, 2010.